

TEMIDA
Septembar 2008, str.41-61
ISSN: 1450-6637
DOI: 10.2298/TEM0803041S

Žene u sistemu policijskog obrazovanja stanje i perspektiva ženskih ljudskih prava

„Svako mesto je mesto na kojem se radi o ljudskim pravima.“

Eleonor Roosevelt

DANIJELA SPASIĆ*

Rad predstavlja pokušaj da se, kroz specifičnost i otvorenost sistema policijskog obrazovanja u Srbiji i zemljama Zapadnog Balkana, utvrdi stepen poštovanja jednakih prava žena i muškaraca u pogledu dostupnosti ovog vida obrazovanja, ali i prava u pogledu zapošljavanja, karijere i profesionalnog usmeravanja u policiji, kao ženskih ljudskih prava garantovanih najvažnijim međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima, a posebno tzv. Velikom Poveljom ženskih prava – Konvencijom o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW). Kroz analizu statusa žena u policijskom obrazovanju i policijama različitih zemalja, a pre svega u Srbiji, definišće se stepen podudaranja ali i razmišljanja stanja de jure i stanja de facto

Ključne reči: žene, policija, policijsko obrazovanje, ženska prava

Uvodni diskurs o ženskim ljudskim pravima

Suština koncepcije ljudskih prava je u njihovoj univerzalnosti i nedeljivosti. Univerzalnost podrazumeva ljudska prava za sve i ista prava za sva ljudska bića, bez obzira na njihovu polnu, nacionalnu, versku, rasnu i bilo koju drugu pripadnost. Međutim, preterana opštost koncepta ljudskih prava često vodi ka njihovoj društvenoj nevidljivosti, a posredno i do kršenja ženskih ljudskih prava. Istovremeno, u unutrašnjim granicama, lokalno zakonodavstvo diskriminiše ili umanjuje njihova prava u odnosu na muškarce, ili se to dešava prilikom primene samih zakona (Dokmanović, 2002).

* Danijela Spasić je istraživačica-pripravica na Kriminalističko-policijskoj akademiji u Beogradu, studentkinja doktorskih studija na Fakultetu bezbednosti i članica Viktimološkog društva Srbije, E-mail: danijela.s@nadlanu.com; danijela.spasic@kpa.edu.rs.

Polazeći od ove činjenice, Konvencija UN o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena – CEDAW,¹ koja se smatra „međunarodnom poveljom ženskih prava“ i stoga naziva i „Ženskom konvencijom“, kao najvažniji međunarodni instrument za zaštitu ženskih ljudskih prava, identifikuje *diskriminaciju* kao „svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje ljudskih prava i osnovnih sloboda u političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, građanskom smislu ili u bilo kojoj drugoj oblasti, učinjeno na osnovu pola, koje ima za rezultat umanjivanje ili onemogućavanje priznavanja, uživanja ili vršenja tih prava od strane žena, na osnovi jednakosti muškaraca i žena, bez obzira na njihov bračni status.“ (čl. 1)

U vezi sa tim, i članom 18. Bečke deklaracije² utvrđeno je: „Ljudska prava žena i devojaka su neprenosivi, integralni i nedeljivi deo opštih ljudskih prava. Puno i ravnopravno učešće žene u političkom, građanskom, privrednom, socijalnom i kulturnom životu, na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou i eliminisanje svih oblika diskriminacije po osnovu pola, prioritetni su ciljevi koje treba da sprovede međunarodna zajednica.“

Poseban objekat zaštite od diskriminacije definisan međunarodnim dokumentima kojima se štite ljudska prava, a pre svega CEDAW, predstavlja segment ženskih prava u pogledu *obrazovanja* i *obezbeđivanja*, a na osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena, *jednakih uslova u pogledu karijere i profesionalnog usmeravanja* (čl. 10), kao i ravnopravnosti u oblasti *zapošljavanja* (čl. 11 CEDAW).

Neophodno je naglasiti da su jednaka prava za žene, kao i zapošljavanje žena i muškaraca pod istim uslovima, pored CEDAW, posebno naglašeni u sledećim međunarodnim dokumentima:

- Univerzalnoj deklaraciji o pravima čoveka, koja u stavu 2. člana 21 određuje da „*svako ima pravo da na ravnopravnoj osnovi stupa u javnu službu u svojoj zemlji.*“³

¹ Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (G.A.res. 34/180, 34 U.N.GAOR Supp. (No.46) at 193, U.N.Doc.A/34/46.

² Bečka deklaracija i Akcioni program doneti su na Svetskoj konferenciji za ljudska prava, održanoj u Beču, 1993. godine.

³ Univerzalna deklaracija o pravima čoveka usvojena je Rezolucijom Generalne skupštine UN 217A od 10. decembra 1948. godine. Ne podleže ratifikaciji, jer nije međunarodni ugovor.

- Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima⁴, u članu 25, koji ističe da „svaki građanin, bez ikakve diskriminacije na koju se odnosi čl. 2 i bez nerazumnih ograničenja, ima pravo i mogućnosti da mu pod opštim uslovima jednakosti, bude dostupna javna služba u njegovoj zemlji (stav c).“
- Konvencija o političkim pravima žena⁵ u članu 3 naglašava da će „žena imati pravo da bude na javnim dužnostima i da vrši sve javne funkcije, ustanovljene na osnovu nacionalnih zakona bez ikakve diskriminacije, pod jednakim uslovima sa muškarcima.“

Pored navedenih međunarodnih dokumenata, pitanje jednakih prava muškaraca i žena u pogledu zapošljavanja regulišu i Afrička povelja o ljudskim pravima⁶ i Američka konvencija o ljudskim pravima (čl. 23 c)⁷, a u članu 3 Konvencije o političkim pravima žena⁸ kaže se da će „žena imati pravo da bude na javnim dužnostima i da vrši sve javne funkcije, ustanovljene na osnovu nacionalnih zakona bez ikakve diskriminacije, pod jednakim uslovima sa muškarcima.“

Saglasno tome, prijem i stepen integracije žena u policiju obično je dolazio kao posredni rezultat donošenja nekog važnog međunarodnog dokumenta o ljudskim pravima ili rodnoj ravnopravnosti, ili je bio podstaknut aktivnostima ženskog pokreta tokom osamdesetih i devedesetih godina prošlog veka, koji je zahtevao da se polna struktura zaposlenih u policiji usaglasi sa polnom strukturom stanovništva, odnosno da žene učestvuju u strukturi policijskog osoblja sa 50%.

Ovaj rad ima za cilj da na primeru sistema policijskog školstva i obuke u Srbiji, ali i u zemljama regiona Zapadnog Balkana, na razmeđu dva milenijuma, pokaže i utvrdi njihovu specifičnost i otvorenost prema ženama, stepen poštovanja jednakih prava žena i muškaraca u pogledu dostupnosti ovog vida

⁴ Usvojen i otvoren za potpisivanje i ratifikovanje ili pristupanje Rezolucijom Generalne skupštine UN 2200A od 16. decembra 1966, stupio na snagu 23. marta 1976. godine.

⁵ Otvorena za potpisivanje i ratifikaciju Rezolucijom Generalne skupštine UN 640 od 20. decembra 1952., stupila na snagu 7. jula 1954. godine.

⁶ Usvojena na 18. Skupštini šefova država i vlada zemalja Organizacije afričkog jedinstva u Najrobiju, 27. juna 1981. godine, a stupila na snagu 21. oktobra 1986. godine.

⁷ Usvojena na Konvenciji Organizacije afričkih država u San Hozeu, 22. novembra 1969. godine.

⁸ Otvorena za potpisivanje i ratifikaciju Rezolucijom Generalne skupštine UN 640 od 20.12.1952., stupila je na snagu 07.07.1954. godine. Do marta 1988. godine devedeset četiri države su uručile instrumente o ratifikaciji ili pristupanju.

obrazovanja, ali i prava u pogledu zapošljavanja, karijere i profesionalnog usmeravanja u policiji, kao ženskih ljudskih prava garantovanih najvažnijim međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima.

Sistem policijskog obrazovanja u Srbiji i njegova dostupnost ženama

Interes žena u Srbiji za policijsko obrazovanje, iako realan, ogroman i opravdan, decenijama unazad bio je ignorisan, nepoštovan i uvek se nalazio u senci tradicionalnih stereotipa o odnosima polova i potrebi da se održi veštačka granica između privatne i javne sfere, pri čemu je, tradicionalno, privatna sfera isključivo rezervisana za žene.

Institucionalno, policijsko školstvo u Srbiji utemeljeno je osnivanjem tzv. Rajsove policijske škole 1921. godine. Potom su osnovane Centralna policijska škola u Zemunu 1931. godine, Viša škola UDB FNRJ 1949. godine, Viša škola za unutrašnju upravu 1953. godine, a Srednja škola unutrašnjih poslova (SŠUP) sa sedištem u Sremskoj Kamenici, počela je sa radom septembra 1967. godine. Nijedna od ovih ustanova nije pružala mogućnost školovanja ženskog kadra.

Viša škola unutrašnjih poslova (VŠUP) osnovana je 1972. godine. Do 1991. godine VŠUP je imala status samostalne ustanove, a od tada je posebna organizaciona jedinica MUP-a Republike Srbije. Osnovne delatnosti Više škole unutrašnjih poslova bile su stručno-naučna edukacija za rad na poslovima javne i državne bezbednosti i permanentna obuka kadrova unutrašnjih poslova. Ona je bila prva policijska školska ustanova koja je već od 1973. godine na studije upisivala i žene. Posle skoro pedeset godina postojanja institucionalnog policijskog školstva to je bila prva praktična potvrda delimičnog poštovanja principa rodne jednakosti po pitanju dostupnosti policijskog obrazovanja. Po završetku studija sticalo se zvanje pravnik sa mogućnošću da se u službi napreduje do čina kapetana.

Godišnje se na konkurse VŠUP za upis oko 600 studenata na redovne i vanredne studije javljalo u proseku 1500 studenata, od toga oko 450 žena (30% – 40%). Pri tome je kvotama Ministarstva unutrašnjih poslova odobran upis od 20 do 30 devojaka na redovne i isto toliko na vanredne studije. Od školske 2002/03. godine za upis na VŠUP više ne postoje kvote s obzirom na pol, već se upis kandidata vrši prema jedinstvenoj rang-listi. U skladu sa tim, iste godine upisane su 172 devojke, školske 2003/04. upisane su 144,

naredne 2004/05. godine – 187 devojaka, a 2005/06. godine ukupno 179 devojaka. Od upisanih, 2002. godine diplomirale su 42 devojke, 2003. godine – 41, 2004. godine – 35, a 2005. godine ukupno 44 devojke (prosečno 30% od upisanih devojaka diplomira u roku, odnosno najkasnije godinu dana od završetka poslednjeg semestra).⁹

Prema podacima iz avgusta 2005. godine, koji su i dalje aktuelni, jer u međuvremenu nije bilo značajne fluktuacije (u okviru kojih je posebno obrađena kategorija žena koje su završile Višu školu unutrašnjih poslova), od 751 žene koje su završile ovu školu, a koje rade u Ministarstvu, njih 267 trenutno je radno aktivno – 11,3% u upravama u sedištu Ministarstva, dok 88,4% radi u područnim policijskim upravama (Novović, 2006: 44). Najveći broj raspoređen je na poslovima kriminalističke policije (oko 29%), na upravnim poslovima (oko 20%), poslovima policije opšte nadležnosti (oko 16%), poslovima saobraćajne policije, u analitici, dežurnoj službi, na poslovima obezbeđenja, u graničnoj policiji, na poslovima stranaca, zajedničkim poslovima, pri čemu se radi o poslovima policijskih službenika *sa određenim statusom, obavezama i ovlašćenjima* (čl. 4 Zakona o policiji).¹⁰

Policijska akademija (PA) osnovana je 1993. godine kao ustanova koja se bavi obavljanjem obrazovno-naučne delatnosti od značaja za bezbednost i policijske poslove i postojala je do 2006. godine. Po završetku osnovnih studija, koje su trajale 4 godine, sticala se visoka stručna sprema i stručni naziv diplomiranog oficira policije. Od trenutka njenog osnivanja dolazilo je do izražaja veliko interesovanje devojaka za ovaj oblik i nivo školovanja. Međutim, sve do školske 2002/03. godine nije postojala mogućnost prijema kandidatkinja, s obzirom na to da ni Ministarstvo unutrašnjih poslova, koje je određivalo upisne kvote, stipendiralo upisane studente i raspoređivalo ih po završetku studija uglavnom na mesta pomoćnika komandira policijskih stanica (nivo rukovodećih kadrova), nije iskazivalo interesovanje za školovanje žena za rukovodeća radna mesta.

Ali, ulazak Srbije u tranzicione procese nakon demokratskih promena 2000. godine, uslovio je i neminovnost reforme policijskog sistema i sistema policijskog školstva i obuke, sa ciljem masovnijeg prijema žena u policiju, posebno u uniformisani sastav, do dostizanja projektovane kvote od 30% od ukupnog broja policajaca. Kao posledica intenzivnih društvenih promena, pri-

⁹ Prema evidencijama stručnih službi VŠUP.

¹⁰ Sl. glasnik RS, br. 101/05.

tiska javnosti i međunarodne zajednice, počeo je prijem žena u uniformisani sastav srpske policije u respektabilnijem broju, od 2000. godine, organizovanjem prvog Kursa za policajke za pograničnu policiju. Od tada se obuka žena za policijske poslove kontinuirano vršila na kursovima za obuku policajaca, u nastavnim centrima za obuku kadrova MUP-a (Klisi, Kuršumlijskoj Banji, Kuli i SŠUP u Sremskoj Kamenici), bila je internatskog tipa, u trajanju od 4 meseca po nastavnom planu i programu obuke za muškarce-policajce, ali bez terenske obuke, u klasama od oko 300 polaznika oba pola (u zavisnosti od potreba službe).

U međuvremenu, krajem 2000. godine, tadašnja savezna država (Savezna Republika Jugoslavija – SRJ) ponovo je primljena u OEBS čija je Misija na njenoj teritoriji, sa četiri sektora, bila odgovorna za razvoj vladavine zakona, demokratizaciju, razvoj medija i sprovođenje zakona. U vezi sa tim aktivnostima, u Izveštaju o radu policije u SRJ Ričarda Monka¹¹, u delu koji se odnosi na prisustvo žena u policiji naveden je podatak da se, u periodu od aprila do jula 2001. godine, u policijskim snagama opšte nadležnosti u Srbiji nalazilo 29 policajki, a u Crnoj Gori 160 žena u uniformisanoj policiji, ali da ih nema na patrolnim dužnostima. Zapaženo je, takođe, da je procenat žena u saobraćajnoj i pograničnoj policiji nešto veći, ali je „*disbalans u broju žena i muškaraca u službi zapanjujuće očigledan i za to ne postoji opravdanje kako po osnovu operativnih potreba, tako i po osnovu pružanja jednakih mogućnosti.*” U Izveštaju se, povodom postavljanja pitanja napredovanja u službi, ističe da nedostupnost studija na Policijskoj akademiji ženama predstavlja objektivnu prepreku njihovom profesionalnom napredovanju i afirmaciji, s obzirom da svršeni studenti (muškog i ženskog pola) u službi mogu da napreduju samo do čina kapetana, a da su studije na Policijskoj akademiji tada bile dostupne samo muškarcima, što je automatski značilo da žene u policijskoj službi ne mogu biti unapređene u čin viši od kapetana. Na ovom zaključku temeljila se i preporuka da se „*u oba republička ministarstva učine odgovarajuće promene kako bi se ženama-policajkama omogućilo da ravnopravno sa muškarcima učestvuju u svim aspektima*

¹¹ Ričard Monk imenovan je, marta meseca 2001. godine, od strane OEBS-a za konsultanta za pitanja policije u SRJ. Jula meseca iste godine sačinio je sveobuhvatnu studiju sa preporukama potrebnih promena u cilju modernizacije policije u skladu sa evropskim standardima i njene integracije u međunarodnu policijsku zajednicu (Ričard Monk, *Izveštaj o radu policije u SR Jugoslaviji*, Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, jul 2001.) Navedeno prema: Novović, 2006.

operativnih policijskih poslova", da „oba republička ministarstva promene politiku regrutovanja kadrova kako bi se ženama omogućilo da budu regrutovane na svim nivoima u policiji", kao i da se, uz međunarodnu pomoć, uklone sve prepreke za ulazak žena u službu na svim nivoima (sa minimalnom kvotom od 10% – kao u VŠUP).¹²

Nekoliko meseci kasnije, u Izveštaju o proceni stanja ljudskih prava, etike i standarda policijskog funkcionisanja u Saveznoj Republici Jugoslaviji, Srbiji i Crnoj Gori, koji je Savetu Evrope podneo Džon Slejter, ekspert za ljudska prava, istaknuto je i sledeće „... objektivnost u funkcionisanju policije znači da žene treba tretirati jednako sa muškarcima. Ovo se odnosi na policijske organizacije i znači kraj kvotama i restrikcijama za radna mesta dostupna ženama. Preporučuje se ponovno razmatranje svih propisa u vezi sa regrutovanjem, unapređenjem i uopšte položajem žena u okviru policijskih organizacija u SRJ kojim bi se obezbedilo da se ženama daju iste šanse kao muškarcima ... da budu primljene u sve institucije koje obavljaju policijsku obuku, a u zavisnosti od njihovih sposobnosti i pogodnosti ...“ (ibidem).

Već naredne godine organizovana su dva kursa za policajke, za upis na VŠUP ukinute su kvote za muškarce i žene, a Policijska akademija je kao visokoškolska ustanova, po prvi put u istoriji pružila direktne mogućnosti ženama za upis na studije, koji je ipak bio kvotama određen.

Za upis na studije PA u školskoj 2002/03. godini bio je otvoren konkurs za 115 studenata, od kojih do 30 devojaka (oko 20%). Od prijavljenih 1111 kandidata, bila je ukupno 431 kandidatkinja (oko 40% zainteresovanih), među kojima je bilo 122 odlične, 277 vrlo dobrih i 32 dobre učenice srednjih škola (u najvećem procentu – gimnazija iz unutrašnjosti Srbije,) uz veoma slabu zainteresovanost srednjoškolki sa područja grada Beograda. Zanimljivo je da je svaki konkurs za upis na PA pratilo njihovo slabo interesovanje. Po završenoj proceduri selekcije, na studije je, na zahtev MUP-a Republike Srbije, primljeno 125 kandidata, od kojih 34 devojke (oko 27%).¹³ Bila je to prva generacija devojaka upisana na jednu visokoškolsku ustanovu u sistemu policijskog obrazovanja u Srbiji. U roku je diplomiralo 13 devojaka, a među njima dve su nagrađene kao najbolji studenti generacije. Završetkom studija (školske 2006/07. godine) stekle su visoku stručnu spremu, stručni naziv

¹² Preporuke 27, 28. i 42. Izveštaja o radu policije u SR Jugoslaviji, navedeno prema: Novović, 2006: 6.

¹³ Prema evidencijama stručnih službi PA.

diplomiranog oficira policije, ali je veći deo njih, raspoređen na izvršilačka radna mesta neuniformisanih policijskih službenika zaposlenih na posebnim ili određenim dužnostima u Upravi pogranične policije, Upravi za strance, odnosno, područnim policijskim upravama.

Za upis sledeće generacije, školske 2003/04. godine, prema kadrovskim projekcijama MUP-a bio je određen isti brojčani odnos kandidata. Među 1090 prijavljenih kandidata bila je ukupno 371 devojka (34%). Od upisanih 30 kandidatkinja u predviđenom roku diplomiralo je 20 devojaka.

Praksa upisa devojaka na studije na Policijskoj akademiji nastavljena je i treće, školske 2004/05. godine. Za upis 115 studenata konkurisale su, od ukupno 903 prijavljenih, 273 devojke (30%). Iako je prvobitnim kvotama Ministarstva bio određen upis do 30 kandidatkinja, upisano je ukupno 125 studenata, od kojih 35 devojaka (oko 28%).

Četvrta generacija devojaka upisana je školske 2005/06. godine. Na konkurs za upis prijavilo se 277 devojaka od ukupno 1008 kandidata (oko 27%). Prema kvoti MUP-a upisano je 35 studentkinja (što je činilo oko 27% ukupnog broja upisanih). Pri tome se selekcija kandidata sprovodila po unapred utvrđenim kriterijumima i standardima u pogledu morfoloških i bazično-motoričkih sposobnosti (odnos visine i težine, skok u dalj, skok u vis, trčanje, „sklekovi“ i sl.), posebno definisanih za kandidate muškog i ženskog pola, pri čemu se kriterijumi vezani za uspeh u srednjoj školi i psihološki testovi nisu razlikovali.

Treba napomenuti da je sve do gašenja Policijske akademije i formiranja nove policijske visokoškolske ustanove Ministarstvo unutrašnjih poslova zaključivalo ugovore o stipendiranju sa upisanim studentima, bilo na početku studija, bilo u poslednjoj godini školovanja, uz obavezu da po završetku studija prihvate raspoređivanje na radna mesta prema kadrovskim potrebama MUP-a Republike Srbije, pri čemu je samim upisom na studije kandidat zasnivao radni odnos u Ministarstvu. Plaćeni troškovi studiranja i obezbeđen posao predstavljali su snažan i često presudan razlog zbog kojeg je godinama postojalo veliko interesovanje kandidata *oba pola* za upis na Policijsku akademiju.

Generalno, policijsko obrazovanje u Srbiji se do 2006. godine odvijalo u tri nezavisne i odvojene ustanove: SŠUP, VŠUP i PA. Srednja škola unutrašnjih poslova u Sremskoj Kamenici školovala je profil policajca za obavljanje osnovnih policijskih poslova, sa IV stepenom stručne spreme bez mogućnosti školovanja kandidata ženskog pola. Viša škola unutrašnjih poslova je tokom svog

postojanja uglavnom školovala buduće pripadnike MUP-a sa VI stepenom stručne spreme i zvanjem pravnika, uz prijem određenog broja studentkinja sve do školske 2002/03. godine, kada se ukidaju kvote za devojke. Policijska akademija školovala je buduće pripadnike policije sa VII/1 stepenom stručne spreme i zvanjem diplomirani oficir policije, a od školske 2002/03. godine primala je na školovanje i devojke prema kvotama koje je MUP određivao.

S obzirom na takvo stanje u policijskom školstvu u Srbiji, a uzimajući u obzir primedbe obrazovnih i drugih organizacionih jedinica Ministarstva, uvažavajući preporuke i sugestije eksperata OEBS-a i Saveta Evrope, doneta je decembra meseca 2005. godine *Strategija razvoja sistema obuke i obrazovanja za potrebe policije* koja, uz zakonsku regulativu (Zakon o visokom obrazovanju i Zakon o policiji), predstavlja osnov i okvir za dalje aktivnosti na reformi policijskog školstva.

Pri izradi strategije razvoja policijskog školstva krenulo se od preporuka i ocena OEBS-a i Saveta Evrope, Dokumenta vizije za reformu MUP-a Srbije,¹⁴ dokumenata koji definišu Bolonjski proces i radova koji govore o pravcima promena u Evropskom policijskom obrazovanju. Posebno se vodilo računa da reformska strateška rešenja budu usklađena sa reformskim rešenjima koja se odnose na državnu upravu i univerzitet, stvaranjem obrazovnog sistema koji će proizvoditi kvalitetan i profesionalan kadar, sposoban da podrži servisni model organizacije policije i zasnovan na radnoj efikasnosti, evropskim standardima i poštovanju ljudskih prava.

Sa stanovišta pružanja jednakih šansi za prijem u policiju kandidatima oba pola, to je, između ostalog, značilo sledeće:

- formiranje Centra za osnovnu policijsku obuku (COPO) u Sremskoj Kamenici, u kome se od 2006. godine organizuju kursevi za policiju opšte nadležnosti, pri čemu svi kandidati za policajce završavaju kurs u trajanju od 18 meseci (12 meseci u višem trening-centru i 6 na terenu – u praksi). Na konkurs za upis prve generacije, 2007. godine, prijavilo se oko 5.000 kandidata oba pola. U prvu generaciju upisano je 120 polaznika, od kojih 30 kandidatkinja, koji su morali ispunjavati sledeće uslove: da imaju više od 18, a manje od 25 godina, da su završili četvorogodišnju srednju školu, da imaju vozačku dozvolu B kategorije i da nemaju dvojno državljanstvo. Na kursu se, između ostalih sadržaja nastavnog plana i programa (slika 1.), izučava i tematika ljudskih i manjinskih prava,

¹⁴ Ovaj dokument je sačinio ekspertski tim Ministarstva u okviru projekta sa Danskim institutom za ljudska prava.

rodne ravnopravnosti, kodeks policijske etike i strani jezici. Avgusta meseca 2008. godine počela je selekcija za upis druge generacije polaznika COPO, pod istim uslovima, što znači da će i ove godine kurs pohađati do 30 devojaka, odnosno 25% od ukupnog broja polaznika. Po završetku kursa i devojka će, pod istim uslovima, biti obezbeđeno zasnivanje radnog odnosa u policiji.

Slika 1. Detalj sa osnovne policijske obuke

– integraciju Više škole unutrašnjih poslova i Policijske akademije u jednu visokoškolsku ustanovu, *Kriminalističko – policijsku akademiju* (KPA), koja je osnovana Odlukom Vlade Srbije od 06.07.2006. godine, a koja realizuje studentske programe akademskih (četvorogodišnjih) i strukovnih (trogodišnjih) studija za potrebe policijskog obrazovanja, i bavi se naučnoistraživačkim radom u oblasti kriminalističkih i policijsko–bezbednosnih nauka. Od osnivanja do septembra 2008. godine na studije KPA upisane su tri generacije redovnih i samofinansirajućih studenata na akademske i strukovne studije (po

150 studenata, odnosno 300, od kojih ukupno do 30 devojaka, tj. svega 10%). Po ustaljenoj praksi, saglasnost na upisne kvote davalo je Ministarstvo unutrašnjih poslova, iako to nije podrazumevalo da je studentima KPA, po završetku studija, obezbeđeno radno mesto u nekoj od organizacionih jedinica MUP-a.

Drugim rečima, novi sistem policijskog školstva ne pruža jednake šanse i mogućnosti kandidatima oba pola, pre svega, s obzirom na dostupnost pojedinih nivoa policijskog obrazovanja uvek i samo određenom procentu kandidata ženskog pola, što posredno određuje ograničenu zastupljenost žena u svim policijskim strukturama, hijerarhijski, od najnižih do rukovodećih. Ravnopravan tretman i približavanje policije lokalnoj zajednici, čemu se, između ostalog i teži, podrazumevao bi da kadrovska projekcija policije odslikava polnu strukturu društva, odnosno zastupljenost žena oko 50%. To je u pojedinim zemljama postignuto još osamdesetih godina prošlog veka (u Kanadi – oko 40%, sa tendencijom rasta; navedeno prema: Barlow et al., 1979: 75 - 79).

Kao potvrda o neophodnosti promene u otvorenosti i pristupačnosti sistema policijskog školstva i policije ženama govore i podaci o zastupljenosti žena u Ministarstvu unutrašnjih poslova. Prema podacima sa kraja 2005. godine, odnosno, pet godina posle demokratskih promena u Srbiji i ulaska u tranzicione procese, žene čine 19,68% u odnosu na ukupan broj zaposlenih, ali zato svega 15,81% ovlašćenih službenih lica (OSL) u odnosu na ukupan broj OSL i, još manje – 6,60% zaposlenih sa statusom P (policajaca) u odnosu na ukupan broj zaposlenih sa istim statusom. Među rukovodiocima MUP-a, u istom periodu, svega 164 su žene, raspoređene na poslovima – od šefa odseka do načelnika resora. Već u martu 2006. godine taj broj je iznosio 176, odnosno 7,83% u odnosu na ukupan broj rukovodilaca.¹⁵

Zastupljenost žena u policijama drugih zemalja i otvorenost sistemâ policijskog obrazovanja

Iskustva nekih zemalja u svetu i u regionu Zapadnog Balkana pokazuju da, i pored svih napora da se međunarodnim dokumentima garantuju jednaka prava žena i muškaraca u pogledu zapošljavanja u javnim službama i pružanja jednakih šansi za stručno usavršavanje i profesionalnu afirmaciju, u nekim po-

¹⁵ Podaci su preuzeti iz istraživanja *Žene u policiji*, Novović, S., Petrović, D. (2006).

licijskim sistemima žene i dalje predstavljaju samo „egzotičnu pojavu“, „ukras“ ili „sredstvo za ulepšavanje“ jedne rigidne sredine kakva je policijska.

U Kanadi su, krajem devedesetih godina prošlog veka, žene činile 7,5% zaposlenog osoblja u policiji. One su i dalje neravnopravne sa muškim kolegama, uglavnom prisutne u saobraćaju i patrolnoj delatnosti, a premalo u upravi i kriminalističkim istragama. Pored toga, ženski policajci koncentrisani su u najnižim nivoima u policiji, manjina je u srednjim nivoima nadzornika i nisu prisutne u komandnom osoblju (Desbiens, 1997).

U Velikoj Britaniji su početkom novog milenijuma žene činile oko 13% policijskih odeljenja (Brown, 2000).

U SAD, prema podacima sa kraja devedesetih godina, žene drže oko 5% rukovodećih mesta, a njihovo učešće u gradskim policijskim odeljenjima na 50 000 stanovnika iznosi oko 10%. Među narednicima je bilo oko 4% žena, oko 3% među poručnicima a oko 2% u komandnom osoblju (ibidem).

U policiji Estonije je, na primer 2003. godine bilo 3 550 policajaca, od čega su 978 bile žene, odnosno 28%, pri čemu je iz godine u godinu primetno smanjenje broja policajaca, uz istovremeno povećanje brojanog udela policajki (Novović, 2006).

U Nemačkoj, na primer, u gradu Kelnu iste godine bilo je oko 40% policajki od ukupnog broja uniformisanih policijskih snaga, a oko polovine polaznika policijskih kurseva za osnovnu obuku su žene (ibidem).

U Mađarskoj je 2001. godine bilo oko 16% policajki, dok ih je među oficirima policije bilo oko 24% (Šarkezi, navedeno prema Novović, 2006).

U zemljama Zapadnog Balkana,¹⁶ na osnovu podataka službi zaduženih za obuku, obrazovanje i osposobljavanje polaznika za policiju, u definisanju strategija za reformu policijskog sistema uzete su u obzir preporuke i kriterijumi definisani Evropskim kodeksom policijske etike¹⁷. To se posebno odnosi na čl. 22 („Pripadnici policije biće regrutovani, na svim ulaznim nivoima, na bazi svojih ličnih kvalifikacija i iskustva, koji moraju biti odgovarajući zadacima policije“) i čl. 25 („Procedure regrutovanja baziraće se na objektivnim i nediskriminatorskim osnovama, a slediće nakon potrebnog testiranja kandidata. Uz to, politika će težiti da se regrutuju muškarci i žene iz različitih društvenih grupa, uključujući etničke manjinske grupe, sa krajnjim ciljem da pripadnici policije odslikavaju stru-

¹⁶ Region Zapadnog Balkana obuhvata teritorije zemalja bivše SFRJ (osim Slovenije), i Albaniju.

¹⁷ Evropski kodeks policijske etike – Preporuka (2001)10 koju je usvojio Komitet ministara Saveća Evrope 19. septembra 2001. godine na 765. sastanku zamenika ministara.

kturu društva kome služe“). Pristup zapošljavanja u policiji na nediskriminatorsan način takođe je podržan i u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima¹⁸ (Protokol br. 12) kao i u Evropskoj socijalnoj povelji.¹⁹ Drugim rečima, postupak regrutacije i selekcije treba da obezbedi ravnopravniju polnu i etničku strukturu pripadnika policije, a sastav odabranih kandidata treba da odražava i od-slikava sastav društva uopšte.

Za razliku od Srbije, zemlje u neposrednom okruženju su, poštujući Evropski kodeks policijske etike, u strategijama razvoja svojih policijskih sistema, na svim nivoima pružile jednake šanse kandidatima oba pola.

U Republici Srpskoj, u Banja Luci je 1999. godine formirana Policijska akademija. Na njoj je do 2008. godine, na I stepen osnovne policijske obuke, upisom dvanaest klasa polaznika, poštovana nacionalna i polna struktura polaznika, pri čemu uslovima selekcije nije bila određena kvota za upis kandidata ženskog pola. Kandidati su pod istim uslovima prolazili proceduru prijema, nakon čega su na obuku primljeni najbolji, bez obzira na polnu, nacionalnu ili versku opredeljenost, a u skladu sa potrebama Ministarstva unutrašnjih poslova. Od 1999. godine na Policijskoj akademiji je uspešno završilo školovanje 868 policajaca, od kojih je 201 žena. Od tog broja 617 policajaca, odnosno 71,1% je nesrpske nacionalnosti.²⁰

Crna Gora je, poštujući zahteve i standarde nadležnih evropskih institucija, 2006. godine, a na osnovu *Projekta Reforme obrazovanja crnogorske Policije*, Srednju školu unutrašnjih poslova transformisala u Policijsku akademiju na kojoj se obavlja osnovno policijsko obrazovanje. Konkursima se, nakon iskazane potrebe Uprave policije predviđa upis do 30 polaznika *oba pola* pod istim uslovima. Od 2003. godine različite kurseve i stručno usavršavanje su prošla 5643 pripadnika crnogorske policije, od čega četvrtinu čine žene.²¹

Hrvatska je, usmeravajući svoje zakonodavstvo ka legislativi Evropske Unije, izvršila reformu policije i sistema policijskog obrazovanja. To je praktično značilo da se Policijska škola, osnovana 1972. godine, transformiše od 2003/04. godine u organizacionu jedinicu Policijske akademije za osnovnu pol-

¹⁸ Usvojio Savet Evrope u Rimu, 4. novembra 1950. godine.

¹⁹ Evropski socijalna povelja – Evropski ugovor potpisan u Torinu, 1961. godine. Dodatni Protokol donet je 1988. godine. Izmenjena Povelja stupila je na snagu 1. jula 1999. godine.

²⁰ Podaci stručnih službi Policijske akademije Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske u Banjoj Luci.

²¹ Podaci stručnih službi Policijske akademije Ministarstva unutrašnjih poslova i javne uprave Republike Crne Gore.

icijsku obuku odraslih, koja se zasniva na principima i preporukama Evropskog policijskog kodeksa (čl. 22 i čl. 25). U skladu sa tim, 2008. godine otvoren je konkurs za upis 1400 polaznika oba pola, bez određivanja posebne kvote za žene, u program obrazovanja za zanimanje policajac, pod istim uslovima kao u okolnim zemljama. Izuzetno interesovanje žena za policijski posao potvrđeno je podatkom da su 2003. godine, od prijavljene 2000 kandidata, trećina bile žene (oko 700 prijavljenih).²²

Policijski obrazovni sistem u *Makedoniji* doživeo je takođe svoju transformaciju. Od 2003. godine postoji Policijska akademija,²³ koja se u sastavu Univerziteta „Sv. Kliment Ohridski“ u Bitolju, a na kojoj se, preko različitih nivoa obuke, specijalističkog i stručnog usavršavanja, obrazuju kadrovi za policiju i poslove bezbednosti. Osnovna policijska obuka u trajanju od 9+3 meseca, se bazira na nediskriminatornoj selekciji kadrova, pri čemu se pružaju jednake šanse i mogućnosti kandidatima oba pola, bez ograničavanja kvota za upis. Kao primer pozitivne prakse navešćemo činjenicu da se trenutno na čelu MUP-a Republike Makedonije, ali i na mestu dekana makedonske Policijske akademije nalaze – žene.

Federacija Bosna i Hercegovina je, svojim Zakonom o unutrašnjim poslovima Federacije BiH²⁴ formirala Policijsku akademiju Federalnog MUP-a BiH, na kojoj je omogućen prijem kandidata oba pola, pod uslovom da to zahtevaju kadrovske projekcije u Ministarstvu, ali i da su postignutim rezultatima na testiranju u okviru selekcije kandidati ispunili neophodne uslove za prijem. Prijavljeni kandidati prolaze različite testove prilagođene posebno kandidatima muškog, a posebno kandidatima ženskog pola, prema unapred definisanim kriterijumima. Najbolji kandidati (bez diskriminacije po polu i bez unapred određениh kvota, osim kad to zahtevaju upražnjena rada mesta u Ministarstvu) zasnivaju radni odnos u MUP-u, a potom bivaju upućeni na obuku na Policijsku akademiju u trajanju od 9+3 meseca (9 meseci osnovne obuke i 3 meseca rada na terenu). Sistem osnovne policijske obuke pruža takođe podjednake šanse i mogućnosti za muškarce i žene, uz potpuno uvažavanje njihovih individualnih sposobnosti i interesovanja.

²² Zvanični podaci Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske o realizaciji projekta Policijska u zajednici - Reforma policijskog obrazovanja.

²³ Zakon za Policijska Akademija, *Služben vesnik na RM*, br. 40 od 23. juni 2003. god.

²⁴ *Službene novine Federacije BiH*, broj 19/03.

Ista procedura prijema i postupak selekcije primenjena je i u sistemu osnovne policijske obuke u Sloveniji. Slovenija je od svih zemalja u okruženju jedina pristupila Evropskoj Uniji, i u ovom komparativnom prikazu navodimo je kao primer dobre prakse, društvenog i državnog sistema koji dobrim delom poštuje proklamovane principe rodne ravnopravnosti. Postupak selekcije kandidata za policijsku obuku i uslovi njihovog prijema u službu identični su onima koji se primenjuju u Hrvatskoj, Federaciji BiH, Crnoj Gori i Makedoniji, pre svega zato što unapred ne ograničava broj budućih policajki, ali i zbog toga što zaposlenim policajkama pruža realne šanse i mogućnosti za profesionalnu afirmaciju i napredovanje u službi.²⁵

Usled nemogućnosti adekvatnog pristupa institucijama, dokumentima i službama koje bi pružile potrebne podatke, za policijski sistem, sistem obuke i obrazovanja u Albaniji nemamo objektivnih informacija, a zbog zatvorenosti i određenog stepena izolacije, postoje teškoće u prikupljanju opštih činjenica koje se tiču statusa i položaja žena u društvenom životu, javnim službama i stepena poštovanja jednakih prava muškaraca i žena.²⁶

Stepen i prepreke integrisanosti policajki u okviru policijskih sistema

Formalne prepreke prijemu žena u policiju definišu se kroz standarde selekcije, odnosno kroz zahteve u pogledu visine, težine i fizičkih sposobnosti za muške i ženske kandidate, zasnovane na stereotipu o fizičkoj snazi kao jednom od ključnih preduslova za policijski posao, iako je potvrđeno da se između 80% i 90% policijskih intervencija okonča bez upotrebe fizičke sile (Balkin, 1989: 30). Slične stvari dešavaju se i tokom policijske obuke i probnog rada, tokom kojih se, stalnim podsećanjem da je policija muška profesija, vrši konstantno zastrašivanje budućih policajki (Leonard and More, 1993: 311, navedeno prema Milosavljević, 1997: 527). Tokom službe, policajke se suočavaju sa pravim problemima. Među njima, dominiraju: nepriznavanje njihovih radnih sposobnosti (70%), seksualni predlozi šefova ili kolega (76%), verbalno ospo-

²⁵ Podaci dostupni na zvaničnom sajtu Ministarstva za notranje zadeve Slovenije, www.policija.si.

²⁶ Na zvaničnom sajtu Ministarstva za javni red i mir Republike Albanije, www.mpo.gov.al, nije moguće pronaći informacije o sistemu policijske obuke i obrazovanja u Albaniji.

ravanje ličnih sposobnosti od kolega ili njihove grube šale (55%)²⁷. Policajke u srpskoj policiji uglavnom se suočavaju sa sličnim problemima, ali one pokazuju i najviši stepen tolerancije na probleme kojima su izložene, što se može tumačiti i prećutnim prihvatanjem neravnopravnog statusa, koji za žene, tradicionalno, podrazumeva određeno trpljenje (Novović, 2006: 77).

Pri tome se uglavnom ne vodi računa o motivima velikog interesovanja žena za policijski posao. Rezultati jedinog do sada sprovedenog istraživanja o položaju žena u policiji Srbije²⁸ pokazali su da žene kao ključne razloge zapošljavanja u policiji ističu *zanimljivost* (16,8%) i *dinamičnost* (10,6%), što ukazuje na postojanje intrinzičke (unutrašnje) motivacije za bavljenje policijskim poslom, ali je u značajnoj meri prisutna i ekstrinzička motivacija – *sigurnost koju zaposlenje pruža* (12,8%), kao i altruističke pobude – *prilika da se pomaže ljudima* (12,1%), potom *ljubav prema uniformi* (8,5%), itd.

Međutim, pored iznetog, i dalje dominiraju stereotipne zamerke koje se tiču navodne manje hrabrosti policajki,²⁹ njihove pouzdanosti kao partnera u opasnim situacijama i čestog povređivanja u akcijama. Istovremeno, glavnu opoziciju policajkama predstavljaju stariji policajci koji svoju obuku nisu obavljali u polno mešovitim sredinama i koji su glavni nosioci konzervativnog otpora prijemu žena u policijskim sredinama. Svemu iznetom ide u prilog i činjenica da su žene uglavnom raspoređene na administrativne poslove, da u hijerarhiji zauzimaju niža zvanja, a da u obavljanju zadataka uglavnom pokrivaju područje ženskog kriminaliteta, maloletničke delinkvencije, rad u ženskim zatvorima, centrima veze, kriminalističkim laboratorijama, službama za odnose sa javnošću i interno informisanje, jedinicama za planiranje i slično. Njihov ulazak na područje patrolne delatnosti, saobraćaja i specijalnih zadataka, u

²⁷ Ako ne pristanu na seksualne predloge, proglašavaju se lezbijkama, a ako pristanu – lakim ženama (Forcese, D. P., navedeno prema Milosavljević, 1997: 527). Slične vrste su i česta sumnjičenja supruga policajaca za navodne seksualne veze policajki sa njihovim muževima.

²⁸ Istraživanje *Žene u policiji* koje su tokom 2003. i 2004. godine sprovele Snežana Novoić i Dijana Petrović, realizovano je u okviru Programa razvojnoistraživačkog rada VŠUP-a za potrebe MUP-a, u sklopu makroprojekta "Policija u funkciji bezbednosti i zaštite u Srbiji na početku XXI veka", kojim rukovodi prof. dr Bogoljub Milosavljević.

²⁹ Istraživanje sprovedeno u Nemačkoj „Emocionalne žene – hladnokrvni muškarci“ pokušalo je da dâ odgovor na pitanje da li i koliko stresne situacije utiču na funkcionisanje zaposlenih u policiji. Jedan od rezultata istraživanja iskazan je kroz stav iznet na Forumu žena policajaca u Bad Langensalzu: „Kad muškarac postane slab, pokazuje osjećaje. Kad žena postane slaba, nije podobna za policijski posao.“ (Navedeno prema: Bettina Franzke, Birgit Wiese, „Emocionalne žene – hladnokrvni muškarci“, prevod iz časopisa *Kriminalistik*, 7/97., str. 507 – 513, „Izbor članaka iz stranih časopisa“, br. 1/99, Zagreb).

istražna odeljenja, a posebno upravljačko-rukovodeće strukture, još uvek je problematičan, stihijski i neorganizovan, sa stanovišta tradicionalne policijske sredine (Milosavljević, ibidem; Novović, ibidem). Naravno, veliki pomaci i pozitivne promene vidljivi su jedino u zemljama čiji sistemi na jednakost polova gledaju bez predrasuda, što, na žalost, još nije slučaj i sa Srbijom.³⁰

Zastupljenost žena na rukovodećim položajima u srpskoj policiji u ovom trenutku takođe nije respektabilna. Prisustvo 7,83% žena u ukupnom broju rukovodilaca slabije je nego što je bilo na kraju prethodnog milenijuma i predstavlja potvrdu neadekvatnosti sistema policijskog obrazovanja pre 2002. godine.

Paralelno sa tim, u stručnim službama MUP-a Republike Srbije nedovoljno su prisutne i žene koje su završile Višu školu unutrašnjih poslova. One se u oko 37% slučajeva nalaze na poslovima koji nisu uže policijski.

Demokratske promene posle 2000. godine i reforma sistema policijskog obrazovanja u Srbiji i u okolnim zemljama, otvorile su šire prostore i mogućnosti za ulazak žena u policiju. Međutim, dalje ograničavanje prijema žena na različite nivoe policijske obuke i obrazovanja, potvrđeno određivanjem „kvota“ za upis devojaka, koje u Srbiji iznose oko 20%, a u drugim zemljama ih uglavnom nema, samo sužava perspektive za adekvatan prijem, integraciju budućih policajki u profesionalizovanom policijskom sistemu.

Zaključak

Komparativni prikaz otvorenosti policijskih sistema pojedinih zemalja u svetu pokazuje da su u velikom procentu ovi sistemi otvorili svoja vrata za prijem žena u profesionalnu službu pre više od 100 godina, pravdajući tu praksu praktičnim potrebama suzbijanja maloletničkog ili ženskog kriminaliteta ili neophodnošću adekvatne zaštite žrtava kriminaliteta.

Zemlje Zapadnog Balkana, su međutim, tek na razmeđu dva milenijuma, usmeravajući svoje zakonodavstvo ka legislativi Evropske Unije, izvršile reformu policije i sistema policijskog obrazovanja, i poštujući principe rodne ravnopravnosti omogućile prijem žena i muškaraca u policijsku službu pod istim uslovima, bez ograničavanja kvota za prijem.

³⁰ Pogledati rezultate istraživanja *Žene u policiji*, Novović, S., Petrović, D., 2006.

U Srbiji se, i pored projektovanog i preporučenog procenta zastupljenosti žena u policiji od 30%, osam godina posle demokratskih promena, situacija neznatno promenila nabolje. Žene su prisutne u profesionalnoj policijskoj službi procentualno oko 20%, u rukovodećem kadru manje od 10%, ali su istovremeno svakodnevno i konstantno izložene posledicama stereotipnih zamerki na račun njihove motivisanosti, sposobnosti i mogućnosti integracije u policijski sistem, koji još funkcioniše po principima „mačizma“ i rodne neravnopravnosti. Veliku prepreku prijemu žena u sistem policijskog obrazovanja i profesionalnu službu u Srbiji predstavljaju i čvrsti temelji policijske kulture bazirane na tradicionalnim patrijarhalnim stereotipima o ženama kao „slabijem“ polu i o dominantnoj ulozi muškaraca u organizaciji koja svoju delatnost zasniva i na upotrebi sile i prinude. Stanje *de facto*, dakle, daleko je od stanja *de jure*.

Menjanje stavova, predrasuda i tradicionalnih stereotipa predstavlja dug i naporan proces. I u Srbiji je on započet, sa jasnim ciljem približavanja razvijenim evropskim i svetskim standardima. Ali, podsetimo, da je odgovornost i za ovaj društveni proces na onome ko ima najveću društvenu moć. To su u ovom slučaju rukovodstva Ministarstva na svim nivoima. Njihov glas, iskazan kroz kadrovsku projekciju biće poštovan u onolikoj meri koliko su žene koje se već nalaze u policijskoj strukturi poštovane i priznate kao ravnopravni partneri u svakoj profesionalnoj situaciji. S druge strane, i žene koje su već prisutne u policiji Srbije, moraju biti svesne da ne predstavljaju samo sebe već žene uopšte. U tom smislu, ako adekvatno vode računa o tzv. koncentrično rastućoj odgovornosti (najpre za sebe, potom za žene-policajke, a na kraju i za policijsku službu), obezbediće kvalitetne i neophodne uslove za prijem i integraciju budućih generacija žena u policiju, što će predstavljati osnovu za primenu i realizaciju principa rodne ravnopravnosti u jednom specifičnom institucionalnom mehanizmu kakav je policija.

LITERATURA

- Balkin, J. (1989) Why Policemen Don't Like Policewomen, *Journal of Police Science and Administration*, Gaithersburg, 3/89, 29–38.
- Barlow et. al. (1979) Women in Policing, *International Criminal Police Review*, 326/79, Pariz. 75–79.
- Brown, J. & Heidesohn, F (2000) *Gender and policing: Comparativ Perspectives*. London: Macmillan Press LTD.
- Dapčević-Marković, Lj. (2002) Žene u policiji, *Bezbednost*, MUP Republike Srbije, br. 2/02. str. 344–356.
- Desbiens, M-E. (1997) *Courses of Action Women Apply to Confront Challenges in the Engineering Field*, Women in Policing in Canada: The year 2000 and beyond – its challenges, May 20/23, Canadian Police College, Workshop Proceedings.
- Dokmanović, M. (2002) *New World Order: uticaj globalizacije na ekonomski i socijalni položaj žena*. Subotica: Ženski centar za demokratiju i ljudska prava.
- Đokić, M. M. (1914) Žene policajci: Jedna neophodna potreba u novim krajevima, *Policija*, br. 10/1914. str. 306–308.
- Federalna uprava policije Bosne i Hercegovine, (2006) *Zakon o unutrašnjim/unutarnjim poslovima Federacije Bosne i Hercegovine*, pristupljeno 20.09.2008.godine, http://www.fup.gov.ba/joomla/index.php?option=com_content&task=category&id=29&Itemid=47.
- Hazenberg, A. (1996) *Breaking the silence*, Policing in Central and Eastern Europe: Comparing Firsthand Knowledge with Experience from the West, College of Police and Security Studies, Slovenia.
- Janković, Z. (1926) Žene u policiji, *Policija*, br. 11/1916. str. 296–299.
- Kostić, M. (1964) Za zaštitu čoveka u saobraćaju, *Bezbednost*, 5/1964, str. 93–94.
- Konstantinović-Vilić, S., Petrušić, N., Žunić, N., Đorić, G. (ur.) (2004), *Ljudska prava za žene*. Niš: Odbor za građansku inicijativu.
- Marković, T. (1953) Žene u službi javne bezbjednosti, *Narodna milicija*, 5/1953. str. 113–115.
- Milosavljević, B. (1997) *Nauka o policiji*. Beograd: Policijska akademija.
- Milić, A. (1994) *Žene, politika, porodica*. Beograd: Institut za političke studije.
- Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, *Reforma policijskog obrazovanja*, pristupljeno 18.09.2008. godine, <http://www.mup.hr/173.aspx>.

Danijela Spasić

Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske, *Organizacija Ministarstva*, pristupljeno 18.09.2008. godine,

<http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/Mup/OM/Pages/Splash.aspx>.

Ministrstvo za notranje zadeve, *Policija-Policijska akademija*, pristupljeno 20.09.2008. godine, <http://www.policija.si/portal/organiziranost/pa/index.php>.

Nikolić-Ristanović, V., Dokmanović, M. (2006) *Međunarodni standardi o nasilju u porodici i njihova primena na Zapadnom Balkanu*. Beograd: Prometej.

Novović, S. (2006) *Žene u policiji*. MUP R Srbije, Viša škola unutrašnjih poslova (u sklopu makroprojekta "Policija u funkciji bezbednosti i zaštite u Srbiji na početku XXI veka").

Oxaal, Z.& Baden, S., (1997), *Human rights and poverty: A gender analysis*, Briefing prepared for the Swedish International Development Co-operation Agency (Sida), BRIDGE (mimeo), Brighton: Institute of Development Studies.

Pagon, M., Lobnikar, B. (1996) *Reasons for joining and beliefs about police among Slovenian female police rookies*. Policing in Central and Eastern Europe: Comparing Firsthand Knowledge with Experience from the West. College of Police and Security Studies. Slovenia.

Pagon, M., et al. (1996) *European Systems of Police Education and Training*. Policing in Central and Eastern Europe: Comparing Firsthand Knowledge with Experience from the West, College of Police and Security Studies. Slovenia.

Petrović, D. (2007) *Žena policajac kroz istoriju, Bezbednost*, MUP R Srbije, 2/07. str. 330–341.

Republika Crna Gora, Ministarstvo unutrašnjih poslova i javne uprave, *Policijska akademija*, pristupljeno 18.09.2008. godine, <http://www.gov.me/minunutr/vijesti.php?akcija=rubrika&rubrika=238>.

Univerzitet „Sveti Kliment Ohridski“ – Bitola, Policijska akademija Skopje, *Obrazoven sistem*, pristupljeno 18.09.2008. godine, <http://www.policeacademy.edu.mk/index.aspx>.

DANIJELA SPASIĆ

The place of women in police education the situation and perspective of women's human rights

In this paper, the author attempts to establish, based on specific characteristics and on the openness of police education in Serbia and other Western Balkan countries, the extent to which equal rights of women and men concerning the accessibility to police education are respected, as well as their rights concerning the possibility of finding a job, building a career and their professional orientation in the police. All of that in light of respecting women's human rights granted by the most important international documents on human rights, especially by the Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women (CEDAW). Analyzing the situation of women in police education and within the police of different countries, first of all in those of Europe and the Western Balkans, and especially in Serbia, the author will establish the degree of conformity, but also the gap between *de jure* and *de facto* situations.

Keywords: women, police, police education, women's human rights.